

Reformy gospodarcze rewolucji boliwariańskiej w Wenezueli – ocena rządów Cháveza i Maduro

Zmierzch rewolucji

Wenezuela od blisko trzech lat zмага się z głębokim kryzysem społeczno-gospodarczym. Czasy szybko rosnącej produkcji i malejącej stopy ubóstwa już się skończyły. Choć w 2004 r. PKB Wenezueli wzrósł o 18%, już dwanaście lat później o tyle samo się skurczył.¹ Zapaść gospodarcza objawia się głodem, strachem i gniewem. Społeczeństwo cierpi, a scena polityczna trzęsie się w posadach. Jeszcze w 2013 r. Wenezuela znajdowała się na 89. miejscu w rankingu *The Failed States Index*, zdobywając lepsze oceny niż Turcja (86.) i Indie (79.)². Trzy lata później zanotowała spadek na 63. lokatę, sytuując się na gorszej pozycji niż Białoruś (92.) czy Ukraina (85.)³.

Wraz z załamaniem się sytuacji w kraju powoli umiera rozpoczęta niecałe dwadzieścia lat temu rewolucja boliwariańska. Jej *wielki przywódca*, Hugo Chávez kreował socjalizm XXI wieku w okresie niebotycznie wysokich cen ropy naftowej, co pozwalało wprowadzać szereg planów i misji, dzięki czemu osiągnano pozytywne wyniki gospodarcze. Jednak zasadne jest pytanie, czy w Wenezueli naprawdę zaistniała jakakolwiek rewolucja? Bowiem nie dokonały się tam ani zmiany gwałtowne, ani znaczące. Ropa naftowa pozostała najważniejszym motorem gospodarki, ponieważ wszelkie plany dywersyfikacyjne zawiodły. Zmarnowano historyczną szansę związaną z upadkiem skostniałego systemu politycznego z Punto Fijo i ogromnymi przychodami z eksportu surowców, prowadząc kraj przez meandry socjalizmu do ruiny.

¹ *Wenezuela - roczne tempo wzrostu PKB*, Trading Economics, <http://pl.tradingeconomics.com/venezuela/gdp-growth-annual> [Dostęp 15.04.2017 r.].

² *The Failed States Index 2013*, The Fund for Peace, <http://library.fundforpeace.org/fsi> [Dostęp 15.04.2017 r.].

³ *The Fragile States Index 2016*, The Fund for Peace, <http://library.fundforpeace.org/fsi> [Dostęp 15.04.2017 r.].

Kiedy znane już są finalne efekty tego śmiałego projektu, można analizować i oceniać wynikające z niego przemiany. Dziś wydawać się może, że ten kryzys musiał nastąpić prędzej czy później, jednak wenezuelskie społeczeństwo aż czterokrotnie w wyborach prezydenckich udzieliło zgody na kontynuację populistycznych rządów. Można wnioskować, że socjaliści utrzymywali się przy władzy, dzięki ogromnym środkom ze sprzedaży ropy naftowej, które przeznaczali m.in. na walkę z ubóstwem. Surowiec ten jest dla Wenezueli zarówno olbrzymim bogactwem, jak i prawdziwym przekleństwem z uwagi na jego znaczną rolę w gospodarce – trzeba mieć to na uwadze, przystępując do rozważań nad założeniami, niepowodzeniami i skutkami rewolucji boliwariańskiej.

Klątwa zasobów

Omówienie obecnego kryzysu gospodarczego wymaga zwrócenia uwagi na wpływ całkowicie znacjonalizowanego przemysłu naftowego na sytuację ekonomiczną państwa. W żyłach wenezuelskiej gospodarki płynie ropa naftowa. Sprzedaż tego surowca stanowiła w 2012 r. 96% eksportu, a łączne dochody z tego tytułu w latach 1999-2010 wyniosły 519 mld USD⁴. Część uzyskiwanych pieniędzy była przeznaczana na finansowanie rządowych programów społecznych i gospodarczych. Prowadziło to do dużego uzależnienia gospodarki od światowych cen ropy naftowej. Obrazuje to wysoki poziom współczynnika korelacji Pearsona pomiędzy zmianą ceny ropy naftowej a wzrostem gospodarczym, wynoszący 0,536 dla lat 1999-2012⁵.

Wskazuje się na poważne niebezpieczeństwa wynikające ze znacznej roli przemysłu wydobywczego w gospodarce. Przede wszystkim mowa o *klątwie zasobów*, czyli sytuacji, w której eksport surowców będący głównym źródłem dochodów powoduje napływ do kraju-eksportera znacznych ilości pieniędzy, które trudno jest zrównoważyć, ponieważ inne sektory gospodarki są słabo rozwinięte. Wywołuje to wysoką inflację, co przy braku dobrze prosperującej, krajowej produkcji prowadzi do masowego importu dóbr z zagranicy. Przykładowo, pomimo dobrych warunków do rozwoju rolnictwa, Wenezuela już pod koniec lat 80. importowała 70% żywności⁶. Nieprzewidywalność i

⁴ P. Zapałowicz, *Wolny rynek a socjalizm XXI wieku*, PAFERE, Warszawa 2013, s. 169-171.

⁵ Ibidem, s.223.

⁶ A. Fijałkowska, M. Gawrycki, *Wenezuela w procesie (r)ewolucyjnych przemian*, SHOLAR, Warszawa

zmienność cen surowców energetycznych niosą za sobą ryzyko spadków dochodów państwa i idących za nimi głębokich kryzysów. Taka sytuacja miała miejsce np. w Hiszpanii, kiedy została ona odcięta od napływu złota z kolonii. Współcześnie i w odniesieniu do surowców energetycznych zjawisko to nazywa się chorobą holenderską, przytaczając przykład zawirowań gospodarczych w Królestwie Niderlandów w latach 70., kiedy gigantyczne zyski ze sprzedaży gazu ziemnego powodowały, że wszelkie inne rodzaje produkcji stawały się nieopłacalne.

Próby unikania powyższych zagrożeń poprzez przekierowywanie środków finansowych ze sprzedaży surowców do innych sektorów gospodarki wiążą się z ryzykiem stworzenia niewydolnego, planistycznego systemu gospodarczego z ogromną skalą marnotrawstwa. Pomimo tego, że to Hugo Chávez doprowadził do całkowitej nacjonalizacji wydobycia ropy naftowej, w ramach rewolucji boliwariańskiej przewidziano także działania mające na celu dywersyfikację gospodarki i zapewnienie endemicznego rozwoju, np. Misión Vuelvan Caras zajmującą się kształceniem zawodowym i procesem przekwalifikowywania pracowników. Państwowy koncern *Petróleos de Venezuela S.A.* finansował wszystkie z ok. trzydziestu rozpoczętych misji boliwariańskich łączną kwotą 64 mld USD między 2004 a 2010 rokiem⁷. Tak duże transfery nie gwarantują jeszcze realnego rozwoju gospodarki, ponieważ cele przeprowadzanych programów są ustalane przez polityków, więc nie stanowią odpowiedzi na rzeczywiste potrzeby rynku. Co gorsza środki te w dużej mierze zostały zmarnowane z powodu wzrastającej korupcji (Tabela nr 1), która obecnie osiąga takie rozmiary, że Wenezuela znajduje się na szarym końcu w rankingu *Corruption Perceptions Index* (166. pozycja na 176 państw). Zastosowany planistyczny model transferów niewątpliwie jest jednym z najważniejszych czynników korupcjogennych.

2010, s. 22.

⁷ D. Smyrgała, *Oś naftowa*, Difin, Warszawa 2012, s. 66.

Tabela nr 1. Lokata Wenezueli w *Corruption Perceptions Index* w wybranych latach⁸.

Rok	Lokata
2000	71
2004	114
2008	158
2016	166

Petróleos de Venezuela S.A., największy koncern w Wenezueli, znajdujący się w 2012 r. na 36. lokacie w rankingu *Global 500* (lista najpotężniejszych firm świata)⁹, nie tylko generuje ogromne przychody, ale i sam mierzy się z trudnościami socjalistycznej gospodarki. 7 lutego 2007 r. agencja ratingowa Moody's poinformowała, że o ile PDVSA nie zacznie inwestować w modernizację infrastruktury i nie powstrzyma spadku produkcji, a będzie wciąż ponosić koszty politycznych przedsięwzięć w przypadku obniżenia cen ropy naftowej zbankrutuje¹⁰. Motor wenezuelskiej gospodarki z roku na rok działa coraz gorzej. Choć eksport ropy naftowej przynosił większe zyski, malała jej produkcja z poziomu 167 mln ton w 2000 r. do ok. 125 mln ton w roku 2010¹¹. Obecnie rafinerie PDVSA pracują na rekordowo niskim poziomie i borykają się z wieloma problemami technicznymi¹². Rynek ropy naftowej jest najważniejszym czynnikiem wpływającym na stan wenezuelskiej gospodarki – jego wszelkie zawirowania znajdują odzwierciedlenie w sytuacji gospodarczej państwa.

Droga ku zapaści

W 2008 r. wybuchł globalny kryzys gospodarczy, który zapoczątkował drastyczne spadki cen ropy naftowej. Na przestrzeni kilku miesięcy baryłka ropy Brent staniała o ok. 100 USD. Natychmiast doprowadziło to do kłopotów gospodarczych. Tempo wzrostu PKB w 2009 r. wyniosło -3,2%, pomimo

⁸ *Corruption Perceptions Index*, Transparency International, <http://www.transparency.org/research/cpi> [Dostęp 16.04.2017 r.].

⁹ *Global 500*, Fortune, <http://fortune.com/global500/2012> [Dostęp 18.4.2017 r.].

¹⁰ D. Smyrgała, *Oś naftowa*, Difin, Warszawa 2012, s. 67.

¹¹ Ibidem, s. 65.

¹² *Venezuela's main refineries operating at record lows: sources, data*, Reuters, <http://www.reuters.com/article/us-refinery-operations-pdvsa-idUSKBN18630Z> [Dostęp 20.04.2017 r.].

przeznaczenia ok. 12 mld USD na zwiększenie konsumpcji rządowej w celu stymulacji całego rynku¹³. Kryzysowi gospodarczemu postanowiono zaradzić poprzez program wydatków dyskrecyjnych¹⁴, który wraz z ponownie rosnącymi cenami ropy naftowej przyniósł pozytywne efekty w postaci wzrostu PKB w 2011 r. na poziomie ok. 4%¹⁵. Jednakże zasilenie gospodarki dodatkowymi pieniędzmi wspomogło wzrost inflacji wynoszącej w 2007 r. 17%, który miał zostać zahamowany w wyniku przeprowadzonej 1 stycznia 2008 r. denominacji waluty, zastępującej boliwara „silnym boliwarem” (*bolívar fuerte*) w stosunku 1000:1 i ustalenia oficjalnego kursu wymiany walut, według którego 1 dolar równoważny był 2,15 silnych boliwarów (od 2010 r. - 4,30)¹⁶.

Choć Hugo Chávez zapowiadał, że dzięki tym zmianom nastąpi koniec inflacji, w następnych trzech latach oscylowała ona w okolicach 30% rocznie¹⁷, a obecnie obserwujemy galopującą inflację, którą MFW prognozuje na poziomie 720% w 2017 r. Następcą Cháveza Nicolás Maduro w obliczu szalejącego wzrostu cen konsumpcyjnych, oskarżając międzynarodowe mafie i prawicowych oligarchów kierowanych przez USA o finansowy pucz, zadeklarował w grudniu 2016 r. wycofanie banknotów o nominale 100 boliwarów i wprowadzanie pięciu nowych nominałów od 500 do 20000 boliwarów¹⁸. Podjęte działania mają ułatwić życie codzienne obywateli i dodruk nowych pieniędzy w warunkach hiperinflacji, która przekłada się na pierwsze miejsce Wenezueli w zestawieniu najgorszych gospodarek świata *Misery Index*¹⁹.

Gigantyczne problemy sektora walutowego są efektem nieudolnej polityki gospodarczej rządu i złej sytuacji na rynku ropy naftowej. Zawirowania z lat 2008-2010 były preludium do zastraszającego kryzysu, jaki ma miejsce w Wenezueli od czasu ponownego obniżenia cen ropy naftowej w 2014 r. Dumnie

¹³ P. Zapałowicz, *Wolny rynek a socjalizm XXI wieku*, PAFERE, Warszawa 2013, s. 187.

¹⁴ Wydatki dyskrecyjne – takie, o których każdorazowo decyduje państwo, uznaniowe.

¹⁵ GDP growth (annual %), World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=VE&view=chart> [Dostęp 20.04.2017 r.].

¹⁶ T. Surdel, *Wenezuela walczy z inflacją. Rewolucyjnie*, <http://www.tierralatina.pl/2007/03/wenezuela-walczy-z-inflacja-rewolucyjnie> [Dostęp 20.04.2017 r.].

¹⁷ *Ceny, napiwki, godziny*, <http://wenezolano.pl/praktyczne/waluta-wenezueli/266-ceny-napiwki-godziny> [Dostęp 20.04.2017 r.].

¹⁸ M. Stasiński, *Wenezuela wymienia pieniądze, bo tonie w inflacji*, <http://wyborcza.pl/7,75399,21114901,wenezuela-wymienia-pieniadze-bo-tonie-w-inflacji.html> [Dostęp 25.04.2017 r.].

¹⁹ C. Saraiva, M. Jamrisko, *These Economies Are Getting More Miserable This Year*, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-03-03/these-countries-are-getting-more-miserable-this-year> [Dostęp 25.04.2017 r.].

zapowiadany na lata 2007-2013 plan budowy socjalizmu XXI wieku nie ustrzegł państwa przed gospodarczą zapaścią związaną z niskimi cenami surowców energetycznych. Obiecywano stworzenie autarkicznej gospodarki, zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego kraju oraz rozwój nowych technologii i nienaftowych gałęzi przemysłu²⁰. Głównym katalizatorem zmian miały być zyskujące popularność kooperatywy, jednak już w 2007 r. blisko 80% zarejestrowanych spółdzielni nie funkcjonowało²¹, a oczekiwana samowystarczalność objawiała się tylko w znikomym poziomie nowych inwestycji zagranicznych, np. w 2013 r. napływ BIZ wyniósł 3,216 mln USD²². Coraz większe problemy napotykały także misje boliwariańskie. Spektakularną porażkę poniosła *Misión Barrio Adentro*, ponieważ w 2014 r. 80% ośrodków medycznych nie spełniało swoich funkcji, a większość zatrudnionych kubańskich lekarzy powróciła do domu²³. Niesamowicie niestabilna gospodarka znalazła się na skraju przepaści w efekcie przedłużającego się okresu niskich cen ropy naftowej.

Głód

Tragiczna sytuacja finansowa państwa socjalistycznego skutkuje niezapewnieniem ludności podstawowych produktów do życia. W Wenezueli jest tak źle, że w marcu br. Nicolás Maduro wniósł na forum ONZ wniosek o dostarczenie niezbędnego zapasu leków (ocenia się, że placówki służby zdrowia mają tylko 5% potrzebnych medykamentów)²⁴, mimo że wcześniej zaapelował o odrzucenie podobnej, zewnętrznej inicjatywy uruchomienia programu pomocy żywnościowej.

Wenezuela od wielu lat uzależniona jest od masowego importu żywności, co wynika z nieopłacalności rozwijania krajowego rolnictwa i źle zagospodarowanej struktury ziem (wykorzystuje się niecałe 35% powierzchni gleb korzystnych pod uprawy²⁵). W latach 1999-2011 produkcja towarów spożywczych brutto

²⁰ A. Fijałkowska, M. Gawrycki, *Wenezuela w procesie (r)ewolucyjnych przemian*, SHOLAR, Warszawa 2010, s. 71-72.

²¹ P. Zapałowicz, *Wolny rynek a socjalizm XXI wieku*, PAFERE, Warszawa 2013, s. 186.

²² *Stosunki gospodarcze: Wenezuela*, Ambasada RP w Caracas, http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/informacje_ekonomiczne/wenezuela_2 [Dostęp 26.04.2017 r.].

²³ H. K. Sonneland, *Venezuela is Running Short of Everything*, <http://www.as-coa.org/articles/update-venezuela-running-short-everything> [Dostęp 26.04.2017 r.].

²⁴ *Wenezuela prosi ONZ o pomoc*, <http://www.polskieradio.pl/78/3564/Artykul/1744108,Wenezuela-prosi-ONZ-o-pomoc> [Dostęp 13.05.2017 r.].

²⁵ P. Zapałowicz, *Wolny rynek a socjalizm XXI wieku*, PAFERE, Warszawa 2013, s. 225.

zmniejszyła się z poziomu 15,47 mln ton rocznie (0,757 t per capita) do 15,09 mln ton (0,515 t per capita), co dowodzi znacznego regresu w rolnictwie, pomimo rozpoczęcia przez administrację misji *Zamora* (zajmującej się kwestią redystrybucji ziem z likwidowanych w myśl ustawy z 2001 r. latyfundiów) i *Vuelta al Campo* (zachęcającej mieszkańców miast do przeprowadzki na wieś). Najpoważniejsze spadki zanotowano m.in. w rybołówstwie (-67%), uprawie sorgo (-60%) i platanów (-58%), jednak trzeba zaznaczyć, że w niektórych obszarach obserwowane są wzrosty produkcji, np. słonecznika (2222%), papryki (82%) i drobiu (59%)²⁶.

Kiedy brakuje pieniędzy na zakup żywności z zagranicy, pojawiają się problemy z zaopatrzeniem państwowych sklepów Mercal, a deficytowe produkty drożeją z dnia na dzień. Skalę cierpienia i desperacji Wenezuelczyków najlepiej obrazują doniesienia medialne mówiące np. o zabijaniu zwierząt z ogrodów zoologicznych w celu zdobycia pożywienia²⁷. Z ogromnymi niedoborami borykają się także takie firmy jak Coca-Cola, która musiała wstrzymać produkcję z uwagi na brak cukru, czy zawieszający sprzedaż kanapki *Big Mac* McDonald²⁸. Wenezuelska gospodarka nie jest w stanie zapewnić ludności podstawowych produktów do życia.

Rząd działa

Sytuacja gospodarcza państwa jest tak zatrważająca, że populistyczny reżim musi podejmować drastyczne kroki, by przezwyciężyć skutki głębokiego kryzysu. Rząd stara się zapobiec fali głodu m.in. poprzez nakładanie na piekarnie obowiązku wykorzystywania 90% pszenicy do wypieku chleba²⁹. Wenezuela boryka się także z problemem niedoboru papieru. Już w 2014 r. na Twitterze popularność zdobywał hashtag #SinPapelNoHayPeriodico (#BezPapieruNieMaGazet), który zwracał uwagę na niedostępność papieru, przez którą w ciągu 6 miesięcy zawieszono publikację 12 gazet³⁰. Natomiast problem braku papieru toaletowego rząd próbuje rozwiązać poprzez nakładanie

²⁶ Ibidem, s. 162.

²⁷ M. Sakra, *Głód w Wenezueli. Zaczęto kraść zwierzęta z ZOO*, <http://wmeritum.pl/glod-w-wenezueli-zaczeto-krasc-zwierzeta-z-zoo/152215> [Dostęp 13.05.2017 r.].

²⁸ *McDonald's wstrzymał sprzedaż Big Maca w Wenezueli*, <http://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2016-07-23/mcdonald-wstrzymal-sprzedaz-big-maca-w-wenezueli> [Dostęp 13.05.2017 r.].

²⁹ A. Michalak, *"Wojna o chleb" w Wenezueli*, <http://www.rp.pl/Spoleczenstwo/170319071-Wojna-o-chleb-w-Wenezueli.html#ap-1> [Dostęp 13.05.2017 r.].

³⁰ *Popatrzmy jak Wenezuela sama się wykańcza*, <http://forsal.pl/artykuly/778007,sytuacja-finansowa-wenezueli-kraj-bliski-bankructwa.html> [Dostęp 13.05.2017 r.].

wyśrubowanych limitów sprzedaży tego importowanego dobra³¹.

Nicolás Maduro w celu zwiększenia krajowej produkcji zarządził w sierpniu 2016 r. wszystkim przedsiębiorstwom publicznym i prywatnym skierowanie części swojego personelu do 60-dniowych prac na wsi³². W sprzeczności z tą inicjatywą stoją często wprowadzane ograniczenia czasu pracy (nawet do 2 dni w tygodniu) i namowy prezydenta do nieużywania suszarek, które mają wpłynąć na zmniejszenie zużycia energii³³.

Chaotyczność i doraźność działań rządowych wykluczają możliwość odniesienia realnego sukcesu w walce z kryzysem gospodarczym. W Wenezueli nie podejmuje się poważnych reform poza omawianym prędkiej wprowadzeniem nowych nominałów, tylko oczekuje się na powrót niebotycznie wysokich cen ropy naftowej, starając się nieudolnie regulować produkcję i dystrybucję dóbr.

Spółeczny gniew

Szerzące się ubóstwo wyzwala w obywatelach odczucie gniewu, które skutkuje niepokojami społecznymi i bezpośrednio zagraża władzy, czego na własnej skórze doświadczył Nicolás Maduro, gdy musiał uciekać przed rozwścieczonym tłumem ludzi, uderzających na jego widok w puste garnki i patelnie³⁴. W ostatnich latach Wenezuela bije rekordy przestępczości. Tylko w 2016 r. zostało zamordowanych ponad 28 tys. osób, czyli o blisko tysiąc więcej niż rok wcześniej. Poczucie słabości państwa i wszechogarniającej bezkarności (tylko 9 na 100 przestępców staje przed sądem) przyczyniają się do dokonywania coraz większej liczby samosądów (ok. 2-3 w tygodniu)³⁵. Najniebezpieczniej jest w dzielnicach biedy – *ranchos*, zamieszkanym przez nastawione na co raz większą konsumpcję społeczeństwo. Przed nastąpieniem ogromnego kryzysu

³¹ *Wenezuela znów ogranicza sprzedaż papieru toaletowego*, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/869857,Wenezuela-znow-ogranicza-sprzedaz-papieru-toaletowego> [Dostęp 14.05.2017 r.].

³² *Wenezuela: prezydent Maduro próbuje zaradzić katastrofie gospodarczej*, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Wenezuela-prezydent-Maduro-probuje-zaradzic-katastrofie-gospodarczej-3569989.html> [Dostęp 14.05.2017 r.].

³³ *Wenezuela: rząd wprowadza dwudniowy tydzień pracy, by oszczędzać prąd*, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Wenezuela-rzad-wprowadza-dwudniowy-tydzien-pracy-by-oszczedzac-prad-3521005.html> [Dostęp 14.05.2017 r.].

³⁴ A. Parfieniuk, *Prezydent Wenezueli musiał uciekać przed rozwścieczonym tłumem...*, <http://wiadomosci.wp.pl/prezydent-wenezueli-musial-uciekac-przed-rozwscieczonym-tlumem-towarzyszyly-mu-wyzwiska-i-uderzenia-w-blaszane-garnki-6033405909385857a> [Dostęp 14.05.2017 r.].

³⁵ *Wenezuela coraz bardziej niebezpieczna*, <http://www.tierralatina.pl/2017/01/wenezuela-niebezpieczna> [Dostęp 15.05.2017 r.].

gospodarczego, ludzie żyli w iluzji rozwoju, w której posiadanie najbardziej rozpowszechnionych modeli telefonów iPhone i Blackberry³⁶ było wyznacznikiem statusu społecznego. Dziś coraz silniej partycypujące, socjalistyczne społeczeństwo musi stawić czoła gospodarczej katastrofie, która stwarza realne szanse utraty władzy przez obóz rządzący.

*Właśnie otrzymaliśmy tę najtragiczniejszą, najsmutniejszą wiadomość (...) Dzisiaj, 5 marca, o godzinie szesnastej dwadzieścia pięć zmarł prezydent Hugo Chávez Frías. (...) Rak, który zabił comandante (...) nie był naturalny. Nie. Został użyty przez wrogów.*³⁷ – tak w 2013 r. o śmierci przywódcy rewolucji boliwariańskiej poinformował ówczesny wiceprezydent Maduro, który nieco ponad miesiąc później wygrał wybory prezydenckie niewielką przewagą głosów³⁸. Na okres jego rządów, naznaczonych spiskową retoryką przypadł zmierzch socjalistycznego projektu. Pod koniec 2015 r. opozycja zdobyła bezwzględną większość mandatów w parlamencie. Niezadowolenie społeczne obrazują sondaże, według których aż 88% obywateli domaga się skrócenia kadencji urzędującego prezydenta³⁹. Początek 2017 r. minął pod znakiem masowych protestów w odpowiedzi na głód i decyzję Najwyższego Trybunału Sprawiedliwości o odebraniu Zgromadzeniu Narodowemu władzy ustawodawczej, która została wycofana na prośbę prezydenta⁴⁰. Administracja Maduro radykalizuje swoje działania, by nie dopuścić do utraty władzy, jednak jest to karkołomne wyzwanie, ponieważ w obliczu humanitarnej katastrofy, nikt już nie pamięta o czasach wzrostu gospodarki i polepszającym się losie najbiedniejszych warstw społeczeństwa, dzięki ogromnym przychodom z eksportu ropy naftowej.

Pozytywne aspekty rewolucji boliwariańskiej

Hugo Chávez doszedł do władzy na fali poparcia najbiedniejszych warstw społeczeństwa. Jego program polityczny od początku zakładał aktywizację

³⁶ P. Zapałowicz, *Wolny rynek a socjalizm XXI wieku*, PAFERE, Warszawa 2013, s. 190.

³⁷ Rory Carroll, tłum. M. Romanek, Ł. Miller, *Chavez. Prawdziwa historia kontrowersyjnego przywódcy*, Znak Literanova, Kraków 2013, s. 358-359.

³⁸ *Wenezuela: Maduro o włos wygrywa wybory...*, <http://www.newsweek.pl/swiat/wenezuela--maduro-o-wlos-wygrywa-wybory--radonski-nie-uznaje-wynikow,103454,1,1.html> [Dostęp 15.05.2017 r.].

³⁹ K. Korczak, *Wenezuela: 88% obywateli chce odwołania prezydenta...*, <http://iberoameryka.com/wenezuela-88-obywateli-chce-odwolania-prezydenta-nicolasa-maduro> [Dostęp 15.05.2017 r.].

⁴⁰ *Nie będzie "zamachu stanu" w Wenezueli...*, <http://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2017-04-01/nie-bedzie-zamachu-stanu-w-wenezueli-sad-najwyzszy-wycofuje-sie-z-przejecia-uprawnien-parlamentu> [Dostęp 15.05.2017 r.].

wykluczonych i szeroki strumień transferów socjalnych. Postawiony administracji cel polepszenia warunków bytowych obywateli można było realizować dzięki korzystnej sytuacji na rynku ropy naftowej. Choć zyski z eksportu rosły niesamowicie szybko, prawie cały czas utrzymywano deficyt budżetowy⁴¹. Dopóki nie nastąpiło załamanie cen surowców energetycznych, szereg realizowanych misji i planów skutkowało faktyczną poprawą jakości życia niezamożnych mieszkańców Wenezueli.

Pozytywne zmiany przejawiały się głównie w podstawowych obszarach egzystencji człowieka. Według danych CEPAL⁴² w czasie trwania rewolucji boliwariańskiej śmiertelność niemowląt zmalała z poziomu 20 zgonów na 1000 urodzeń żywych w 1998 r. do 13 zgonów na 1000 urodzeń żywych w 2014 r. W tym samym okresie wskaźnik skolaryzacji dla szkół podstawowych wzrósł o 7.1 p.p., osiągając wartość 90,7%. Większy wzrost (o ok. 25 p.p.) zaobserwowano w poziomie uczęszczania do szkół średnich, który w 2014 r. wyniósł 74,8%. Stopa bezrobocia, choć początkowo wzrosła z poziomu 11,3% w 1998 do 18% w 2004 r., co wynikało z zawirowań w PDVSA, zmalała do zadowalającej wartości – 7,3% w 2015 r.

Władza „umilała” życie Wenezuelczykom, wykorzystując wojsko do prowadzenia inwestycji infrastrukturalnych (Plan Bolívar 2000) i „ofiarując” ludności np. sprzęty gospodarstwa domowego – w ramach Misióń Revolucion Energética rozdano 80 mln żarówek energooszczędnych⁴³, a akcja z 2012 r. *Mój dobrze wyposażony dom* przewidywała dotowanie zakupu pralek, zmywarek i telewizorów w łącznej liczbie 1,3 mln⁴⁴. Przywódcy rewolucji boliwariańskiej dobrze rozumieli potrzeby zubożałego społeczeństwa i potrafili je zaspokajać, dzięki czemu ich polityczny projekt mógł trwać aż do ogromnego krachu wywołanego utrzymującymi się niskimi cenami ropy naftowej.

⁴¹ *Venezuela: perfil nacional economico*, CEPAL, http://estadisticas.cepal.org/cepalstat/Perfil_Nacional_Economico.html?pais=VEN&idioma=spanish [Dostęp 19.05.2017 r].

⁴² *Venezuela: perfil nacional socio-demografico*, CEPAL, http://estadisticas.cepal.org/cepalstat/Perfil_Nacional_Social.html?pais=VEN&idioma=spanish [Dostęp 19.05.2017 r.].

⁴³ A. Fijałkowska, M. Gawrycki; *Wenezuela w procesie (r)ewolucyjnych przemian*; 2010; s. 101-102

⁴⁴ P. Henzel, *Ponure kulisy władzy Hugo Chaveza w Wenezueli*, <http://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/ponure-kulisy-wladzy-hugo-chaveza-w-wenezueli/4sgvf> [Dostęp 19.05.2017 r.].

Konkluzje

Ogarniający Wenezuelę chaos ekonomiczny, polityczny i społeczny jest wynikiem źle prowadzonej polityki gospodarczej. Rządy populistów zmarnowały szansę związaną z upadkiem poprzedniego systemu. Gospodarka rosła, ale nie rozwijała się. Ludzie żyli w coraz lepszych warunkach, ale nie bogacili się. Sytuacja z każdym dniem się pogarsza, a zewsząd słychać głosy o nadciągającym upadku rewolucji i państwa. Nawet amerykański ekonomista Michael Hudson, z którym sympatyzował Nicolás Maduro, radzi rządowi ogłosić bankructwo, jednocześnie zastrzegając, że nie byłby w stanie pomóc Wenezueli, pomimo tego że wcześniej pracował m.in. dla rządów Islandii, Łotwy i Chin⁴⁵.

Szalejący kryzys gospodarczy musiał nastąpić prędzej czy później, ponieważ przeprowadzane reformy nie pozwalały na zbudowanie silnych podstaw dla gospodarki. Nie powiodła się jej dywersyfikacja, przez co nienaftowe sektory produkcji nie pokrywały krajowego zapotrzebowania i wymuszało to dokonywanie ogromnych zakupów za granicą. Kolosalne, centralnie planowane transfery przyczyniały się do coraz większej inflacji i stały się najważniejszym czynnikiem korupcjogennym. Marnotrawiono ogromne środki, jednocześnie dopuszczając do zaniedbania przemysłu wydobywczego. Prywatni przedsiębiorcy spotykali się z coraz większymi utrudnieniami co obrazuje ranking *Ease of Doing Business*, w którym Wenezuela zajmuje 187. lokatę na 190 sklasyfikowanych państw⁴⁶. Rewolucja trwała, ponieważ ludzie żyli w iluzji rozwoju. Jedynym jej pozytywnym efektem okazało się wyjście z biedy ok. 20% społeczeństwa w latach 1998-2012⁴⁷ (w następnych latach wybuchł poważny kryzys gospodarczy, więc ciężko mówić o skali ubóstwa), co bez wątpienia zawdzięcza się sprzyjającej sytuacji na rynku ropy naftowej.

Rewolucja boliwariańska była śmiałym przedsięwzięciem charyzmatycznego, południowoamerykańskiego lidera. Opierała się na założeniach socjalizmu i

⁴⁵ M. Wierciszewski, *Wenezuela powinna ogłosić bankructwo*, <http://www.pb.pl/wenezuela-powinna-oglosic-bankructwo859208> [Dostęp 20.05.2017 r.].

⁴⁶ *Ease of doing business*, World Bank, <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2017> [Dostęp 20.05.2017 r.].

⁴⁷ *Venezuela: perfil nacional socio-demografico*, CEPAL, http://estadisticas.cepal.org/cepalstat/Perfil_Nacional_Social.html?pais=VEN&idioma=spanish [Dostęp 20.05.2017 r.].

teologii wyzwolenia. W pierwszych latach prosperowała całkiem dobrze, czego dowodziły pozytywne wyniki gospodarcze. Realnie walczyła z ubóstwem, a środki do tego czerpała ze sprzedaży naturalnych bogactw. Jej sława przeminęła wraz z wysokimi cenami ropy naftowej, doprowadzając niestabilną gospodarkę do zapaści. Kryzys objawił wszelkie słabości niewydolnego systemu i stał się katalizatorem dla jego upadku.

Bibliografia

Druki zwarte

- Caroll R., tłum. Romanek M., Miller Ł., *Chavez. Prawdziwa historia kontrowersyjnego przywódcy*, Znak, Kraków 2013.
- Fijałkowska A., Gawrycki F.; *Wenezuela w procesie (r)ewolucyjnych przemian*; 2010.
- Smyrgała D., *Oś naftowa*, Difin, Warszawa 2012.
- Zapałowicz P., *Wolny rynek a socjalizm XXI wieku*, PAFERE, Warszawa 2013.

Netografia

- Ambasada RP w Caracas, *Stosunki gospodarcze: Wenezuela*,
http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/informacje_ekonomiczne/wenezuela_2
- Ceny, napiwki, godziny*, <http://wenezolano.pl/praktyczne/waluta-wenezueli/266-ceny-napiwki-godziny>
- Corruption Perceptions Index*, Transparency International,
<http://www.transparency.org/research/cpi>
- Ease of doing business*, World Bank,
<http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2017>
- GDP growth (annual %), World Bank,
<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=VE&view=chart>
- Global 500, Fortune, <http://fortune.com/global500/2012>
- Korczak K., *Wenezuela: 88% obywateli chce odwołania prezydenta...*, <http://iberoameryka.com/wenezuela-88-obywateli-chce-odwolania-prezydenta-nicolasa-maduro>
- Henzel P., *Ponure kulisy władzy Hugo Chaveza w Wenezueli*,
<http://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/ponure-kulisy-wladzy-hugo-chaveza-w-wenezueli/4sgvf>
- McDonald's wstrzymał sprzedaż Big Maca w Wenezueli*,
<http://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2016-07-23/mcdonald-wstrzymal-sprzedaz-big-maca-w-wenezueli>

Michalak A., *"Wojna o chleb" w*

Wenezueli, <http://www.rp.pl/Spoleczenstwo/170319071-Wojna-o-chleb-w-Wenezueli.html#ap-1>

Nie będzie "zamachu stanu" w Wenezueli...,

<http://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2017-04-01/nie-bedzie-zamachu-stanu-w-wenezueli-sad-najwyzszy-wycofuje-sie-z-przejecia-uprawnien-parlamentu>

Parfieniuk A., *Prezydent Wenezueli musiał uciekać przed*

rozwścieczonym tłumem..., <http://wiadomosci.wp.pl/prezydent-wenezueli-musial-uciekac-przed-rozwscieczonym-tlumem-towarzyszyly-mu-wyzwiska-i-uderzenia-w-blaszane-garnki-6033405909385857a>

Popatrzmy jak Wenezuela sama się wykańcza,

<http://forsal.pl/artykuly/778007,sytuacja-finansowa-wenezueli-kraj-bliski-bankructwa.html>

Sakra M., *Głód w Wenezueli. Zaczęto kraść zwierzęta z ZOO,*

<http://wmeritum.pl/glod-w-wenezueli-zaczeto-krasc-zwierzeta-z-zoo/152215>

Saraiva C, Jamrisko M., *These Economies Are Getting More Miserable*

This Year, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-03-03/these-countries-are-getting-more-miserable-this-year>

Sonneland H. K., *Venezuela is Running Short of Everything,*

<http://www.as-coa.org/articles/update-venezuela-running-short-everything>

Stasiński M., *Wenezuela wymienia pieniądze, bo tonie w inflacji,*

<http://wyborcza.pl/7,75399,21114901,wenezuela-wymienia-pieniadze-bo-tonie-w-inflacji.html>

Surdel T., *Wenezuela walczy z inflacją. Rewolucyjnie,*

<http://www.tierralatina.pl/2007/03/wenezuela-walczy-z-inflacja-rewolucyjnie>

The Failed States Index 2013, The Fund for Peace,

<http://library.fundforpeace.org/fsi>

The Fragile States Index 2016, The Fund for Peace,

<http://library.fundforpeace.org/fsi>

Venezuela: perfil nacional economico, CEPAL,

http://estadisticas.cepal.org/cepalstat/Perfil_Nacional_Economico.html?pais=VEN&idioma=spanish

Venezuela: perfil nacional socio-demografico, CEPAL,

http://estadisticas.cepal.org/cepalstat/Perfil_Nacional_Social.html?pais=VEN&idioma=spanish

Venezuela's main refineries operating at record lows: sources, data,

Reuters, <http://www.reuters.com/article/us-refinery-operations-pdvsa-idUSKBN18630Z>

Wenezuela coraz bardziej niebezpieczna,

<http://www.terralatina.pl/2017/01/wenezuela-niebezpieczna>

Wenezuela: Maduro o włos wygrywa wybory...,

<http://www.newswweek.pl/swiat/wenezuela-maduro-o-wlos-wygrywa-wybory--radonski-nie-uznaje-wynikow,103454,1,1.html>

Wenezuela: prezydent Maduro próbuje zaradzić katastrofie

gospodarczej, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Wenezuela-prezydent-Maduro-probuje-zaradzic-katastrofie-gospodarczej-3569989.html>

Wenezuela prosi ONZ o pomoc,

<http://www.polskieradio.pl/78/3564/Artykul/1744108,Wenezuela-prosi-ONZ-o-pomoc>

Wenezuela - roczne tempo wzrostu PKB, Trading Economics,

<http://pl.tradingeconomics.com/venezuela/gdp-growth-annual>

Wenezuela: rząd wprowadza dwudniowy tydzień pracy, by

oszczędzać prąd, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Wenezuela-rzad-wprowadza-dwudniowy-tydzien-pracy-by-oszczedzac-prad-3521005.html>

Wenezuela znów ogranicza sprzedaż papieru toaletowego,

<http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/869857,Wenezuela-znow-ogranicza-sprzedaz-papieru-toaletowego>

Wierciszewski M., *Wenezuela powinna ogłosić bankructwo*,

<https://www.pb.pl/wenezuela-powinna-oglosic-bankructwo-859208>